

(Georg Schauman, Prometheus-liitosta ja sen pyrinnoistä. *Nuori Suomi* 15/1907, 118–120.

Julkaistu uudelleen kokoelmassa *Siveysoppi ja uskonnonopetus. Katsomus-, koulutus- ja kulttuuripoliittinen kiista 1900-luvun alussa*. Toim. Tuukka Tomperi. *Filosofia.fi*, Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere 2013. <<http://filosofia.fi/siveysoppi>>)

Georg Schauman

Prometheus-liitosta ja sen pyrinnoistä.

Puhe, jonka liiton kokouksessa 14. IV. 1907 piti Georg Schauman.

Meidän liittoamme vastaan on ruvettu käymään sota. Ensin papisto koetti tappaa Prometheusin jo ennenkuin se oli päässyt elämään. Kun tämä yritys ei onnistunut, vaan liitto perustettiin kansalaisille perustuslaissa määrätyn yhtymisvapauden nojalla, niin maamme korkein virkamies, venäläinen kenraalikuvernööri, rupesi ahdistamaan liittoa, koettaen tehdä sen olemassaolon riippuvaksi hallituksen päätöksestä, jonka tuomiokapitulit ja senaatin kirkollistoimituskunnan esittäjä ehdottavat kieltäväksi. Nyt viimein ovat oikeuskoiset ja sellaiset kansalaiset, jotka kyllä sanovat olevansa vapaalla kannalla uskonnollisissa kysymyksissä, mutta joiden oppositio yleensä *esiintyy* vaan uutta ja rohkeata vastaan, koettaneet tehdä liittomme mustan epäluulon alaiseksi. On leimattu Prometheus-liitto uskonnon viholliseksi, ahdasmieliseksi ja suvaitsemattomaksi seuraksi.

Ovatko nämä viimemainitut syytökset oikeutettuja? Minun täytyy heti muistuttaa siitä, että liittomme kantaa voidaan arvostella ainoastaan sen ohjelman perustalla ja myöhemmin, kun on päästy työhön, liiton toiminnan perustalla. Jos joku yksityinen liiton jäsen kapinallisen hengen valtaamana menee sanoissaan liian pitkälle, jos hän lausuu liikasanoja, jos hän antaa kirjalliselle tai suulliselle esitysmuodolleen niin terävän ja herjaavan laadun kuin suinkin mahdollista, siten herättääkseen nukkuviakin, niin se on hänen oma asiansa. Ja jos kuuntelijat tai lukijat innostuvat semmoiseen esitystapaan, niin tämä riippuu siitä, että he kunnioittavat rohkeutta ja tietävät, että vihollisella, jonka kimppuun hän hyökkää, on puolellansa aineellinen voima. Ikävää vaan, että tällainen tapaus melkein poikkeuksetta antaa aihetta väärinkäsityksiin ja että se voi vahingoittaa asiaa, liittomme asiaa. Koettakaamme siis välttää liiallisuuksia, loukkaavaa esitystapaa, älkäämme ivatko uskonnollista tunnetta, uskontoa semmoisenaan, vaan lausukaamme samalla aina totuus, peittämätön totuus, ja ivatkaamme tarvittaessa »oikeata» uskoa. Jos totuus itsessään loukkaa, niin syynä siihen ovat yksinomaan ne ennakkoluulot, se taikausko, mihin kirkko valtion avulla täällä kuten muualla, meidän protestanttiseksi kutsutussa maassa yhtä hyvin kuin katolisissa maissa, on kasvattanut sukupolvea sukupolven jälkeen

Yksi Prometheus-liiton tärkeimmistä tehtävistä on valistuksen levittäminen. Liiton nimi siihen jo viittaa: Prometheus oli se muinaiskreikkalaisten jumalanpoika taikka titaani, joka ylijumalaa, Zeusta, julmasti loukkasi, antaessaan ihmisille tulen ja neuvoessaan heitä sitä käyttämään. Me tahdomme valoa alalla, millä kirkko ja nykyinen valtio yhdessä pitävät ihmisiä pimeydessä. Tahdomme sääntöjemme mukaan »levittää vapaaseen, tieteelliseen tutkimukseen perustuneita tietoja uskontoa ja kirkkoa koskevissa asioissa.»

Oikeastaan tiede tai tieteellinen tutkimus edellyttää vapautta. Mutta meillä ja muuallakin on kaksi tiedettä: vapaa ja virallinen, joka viime mainittu ei ole vapaa, vaan perustuu dogmeihin ja pyhiksi kutsuttuihin kirjoihin taikka oikeuksiin. Yliopistossa ei mikään opettaja nykyisten asetusten mukaan saa luennoissaan esittää semmoista, joka on ristiriidassa kirkonopin ja lakien kanssa. Yhden kokonaisen tiedekunnan, teologisen, asiana on kasvattaa kirkollisia virkamiehiä, jotka papinvallassaan sitoutuvat perustamaan saarnaustoimintansa kirkon n.k. symbolisiin kirjoihin, missä virallinen totuus jo löytyy täysin valmiina. Tämä tiedekunta antaa vielä armon vuonna 1906 korkeimman oppiarvon miehelle, joka väitöskirjassaan sanoo, että Jumala yksin ymmärtää kielitieteellisen kysymyksen, jota kirjoittajan on tutkittava, sillä Hän on luonut itse kielet ja johtanut niiden kehitystä. Kouluissa virallista valetiedettä tyrkytetään lapsiin yhdessä vapaan tieteen tulosten kanssa, mikä tietysti kasvatustieteelliseltä kannalta on kaikkein pahin, ja tämän kaksinaisuuden ankaraa ylläpitämistä sen lisäksi valvovat piispat ja muu papisto. Päälle päätteeksi hallituksessa sama mies edustaa sekä virallista että vapaata tiedettä, hän on, kuten sosialistinen laki-oppinut — semmoisiakin tavataan —, professori Anton Menger-vainaja Wien'issä, sattuvasti on lausunut, yht' aikaa uskon ja epäuskon ministeri.

Meidän on koetettava muuttaa ne Januskasvot, mitkä nykyinen valtio näyttää uskonnollisissa kysymyksissä, tavallisiksi ja rehellisiksi kasvoiksi. Meidän on todistettava, että uskonoppi perustuu hurskaisuun petoksiin, ja että todellinen tiede on yksi. Raamatunkritiikin ja vertailevan kirjallisuudentutkimuksen nojalla voimme ilmausua, minkä jo ennakoita puhdas järki sanoo, että raamattu ei ole Jumalan sana, jonka pyhät Jumalan ihmiset ovat kirjoittaneet Pyhän Hengen vaikutuksesta, että paradiisi- ja syntiinlankeemus kertomus on taru, niinkuin monet muutkin Vanhan Testamentin uskomattomat kertomukset (esim. Bileamin aasin puhuminen ja Jakobin onnistumaton painiskelu Jumalan kanssa), ja että siis kirkon opille niin perin tärkeä pelastus- tai lunastusoppi perustuu lapselliseen itämaiseen kansantaruun, j. n. e. Ikävää on, että maallikkojen täytyy levittää näitä tietoja. Mutta sitä ei voi auttaa, kun ne jotka parhaiten tuntevat nämä asiat, teologit itse, eivät tahdo eivätkä asemansa vuoksi voi paljastaa niitä valheita, joiden pohjalla kirkko toimii. En ole huomannut kuin yhden ainoan meikäläisen teologin, joka on uskaltanut julkisesti leimata erään

kirkon opin kohdan, nimittäin sunnuntain pyhittämisen, hurskaaksi petokseksi. Ulkomailla, erittäinkin Saksassa, löytyy kuitenkin koko joukko teologeja, jotka eivät pelkää totuutta näissä kysymyksissä, ja niiden ja muiden tiedemiesten avulla voivat maallikotkin meillä luoda valoa tähän pimeyden valtakuntaan.

Prometheus-liitolla on toinenkin tärkeä tehtävä. Se tahtoo sääntöjensä mukaan »toimia kaikkien sellaisten lakisäädösten ja määräysten kumoamiseksi, jotka tekevät kansalaiset uskonnollisen pakon alaisiksi ja jotka sitovat valtion kirkkoon.»

Kuten kaikki tiedämme, niin nykyiset kirkolliset olot ovat kerrassaan sietämättömiä. Papisto on vaikutuksellaan vanhaan säätyeduskuntaan estänyt uskonnonvapauden saavuttamista, eikä meillä ole kuin naurettavan supistunut vapaus muodostaa protestanttisia eriuskolaisseurakuntia, joiden seurakuntien jäsenten sitäpaitsi täytyy maksaa, paitsi omille saarnaajilleen, myös valtiokirkon papeille kirkollismaksuja. Papisto on myös vastustanut siviiliavioliiton aikaansaamista, joten tätä nykyä sen, joka ei suostu siihen, että kirkko ja papit sekaantuvat avioliiton solmimiseen, täytyy kiertää lakia taikka alistua inhottavan pakon alle. Ehtoollispakonkin poistamista on sitkeästi vastustettu, ja nuorten miesten ja naisten täytyy yhä vielä useiden tunteita loukkaavalla ehtoollisella antaa juhlallinen lupaus, joka monelle sisältää hänen ensimmäisen julkisen valheensa. Kouluissa täytyy oppilaiden suulla tunnustaa kirkon ruostunutta oppia, vaikka eivät usko eivätkä voi uskoa sen järjettömiä dogmeja; niinkään opetetaan oppilaita kunnioittamaan vanhoja taruja historiallisina kertomuksina, joiden todenmukaisuuden *pyhä* kirja takaa. Kaiken tämän epärehellisyyttä synnyttävän pakon poistamista tahtoo Prometheus-liitto ajaa.

Väitetään, että tämä on turha vaiva, hallitus kun on asettanut komitean vapaamielisen uskonnonlainsäädännön aikaansaamista varten. Mutta me emme luota tähän hallituksen komiteaan. Siihen on jäseniksi kutsuttu melkein yksinomaan niitä, jotka kirkon etuja valvovat, ei ketään lahkolaisten keskuudesta, eikä ketään täydellistä uskonnonvapautta harrastavien kansalaisten joukosta. Yksi komitean maallikkojäsenistä, jäsen, jonka hallitus luultavasti on katsonut vapaamielistä suuntaa edustavaksi, on vaaliohjelmassaan ennen viime valtiopäivämiesvaaleja lausunut mielipiteensä, että uskonnonvapaus olisi toteutettava sillä tavoin, että kansalaiset kyllä saisivat erota kirkon yhteydestä, menemättä toiseen uskontokuntaan, mutta että heidän täytyisi siitä maksaa erityinen vero valtiolle. Siis vapaamielisemmätkin komitean jäsenet pitävät kiinni siitä periaatteesta, että jokaisen velvollisuus on kuulua johonkuhun uskontokuntaan, mutta he suostuvat siihen, että rahoilla voi saada vapautusta tästä velvollisuudesta. Kaunis ajatus! Siviiliavioliitosta komitea lienee päättänyt, kaikilla äänillä kolmea vastaan, että se tehtäisiin vaan ehdolliseksi, ja kuitenkin avioliiton solmiminen on puhtaasti yhteiskunnallinen asia, johon kirkolla ei ole muuta kuin anastajan oikeus. Sanotaan, että pakollinen siviiliavioliitto loukkaa kansan pyhiä tunteita, taikka ettei kansa vielä ole kypsinyt semmoista uudistusta varten. Mutta kysyn: onko kirkon vaikutus todella ollut niin turmeleva, että kansa voi uskoa pakollisen siviiliavioliiton toimeenpanemisen koskevan itse uskontoa? Ja onko Suomen kansa niin jälelle jäänyt, ettei se voi ottaa vastaan samoja reformeja mitkä useissa muissa protestanttisissa maissa jo kauan sitten on toteutettu? Minä luulen ettei, mutta jos niin on asian laita, niin meidän on vaan sitä enemmän työtä tehtävä.

Mitä uskonnonopetukseen tulee, niin ei siinäkään ole tuntuvia parannuksia odotettavissa, ennenkuin on riittävästi agiteerattu. Ylioppilasyhdistys Prometheus kääntyi viime vuonna hallituksen asettaman alkeiskoulukomitean puoleen, pyynnöllä että uskonnonopetus uusissa lukusuunnitelmissa tehtäisiin ehdolliseksi ja tunnustuksettomaksi, mutta komitea on kaikilla äänillä yhtä vastaan päättänyt, että »uskonto», siis tunnustuksellinen uskonnonopetus, pysyisi aineena samalla tuntimäärällä kuin tähän asti. Ylioppilasten Prometheusyhdistys niinkään kääntyi yliopiston konsistorin puoleen, saadakseen uskonnon poistetuksi pakollisista

ylioppilastutkinnon aineista; mutta konsistori ei katsonut asiata tätä nykyä mahdolliseksi. Nämä ehdotukset nyt koskivat ainoastaan korkeampaa opetusta. Kun syntyy kysymys kansakoulujen opetuksesta, niin vastustus käy vielä kiivaammaksi. Moni, joka ajattelee, että korkeammasta opetuksesta, oman luokan lasten opetuksesta, voisi kyllä sitten, vaikkei nyt, poistaa tunnustuksellisen uskonnonopetuksen, ei kuitenkaan millään ehdolla tahdo koskea kansakouluihin. »Talonpoikaishelvetin me joka tapauksessa toistaiseksi tarvitsemme», sanoi entinen Ruotsin arkkipiispa, ja sama ajatus on meidänkin ylikuokassamme hyvin tavallinen. Tällä alalla siis Prometheusliitolla on tärkeä ja vaikea tehtävä suoritettavana.

Kaikki nämä Prometheusin tarkoittamat uudistukset tulisivat yhdellä iskulla toteutetuiksi, jos kirkko erotettaisiin valtiosta, jos valtio lakkaisi kannattamasta evankelislutherilaista kirkkoa etuoikeutettuna laitoksena. Valtion ja kirkon ero on siis se päämäärä, mihin me kirkkopoliittisella alalla pyrimme. Sen saavuttamista vastaan ei ole yhtä paljon muodollisia esteitä kuin esim. Ranskassa, missä se äsken lopuksi on tapahtunut. Se on täällä muodollisesti verrattain helposti ratkaistu taloudellinen kysymys. Mutta aatteellisesti kirkon ja valtion erolla on tavattoman suuri merkitys: se tekee valtion riippumattomaksi ja yhtenäiseksi, se muodostaa kirkosta joukon itsenäisiä seurakuntia, se vähentää tekopyhyyttä ja julkista epärehellisyyttä. Aineellisesti sillä on se hyvä puoli, että seurakunnat itse saavat määrätä pappiensa palkat ja muut virkaedut. Mitä italialainen valtiomies Cavour, Italian kuningaskunnan luoja, vaati ja sai aikaan: »vapaa kirkko vapaassa valtiossa» — se olkoon meidänkin tunnussanamme. Ja meidän pitää, paitsi kirjallisuudessa ja kokouksissa, valmistaa tämän erinomaisen tärkeän reformin perilleajamista täydellisen lakiehdotuksen laatimisella. Yhdessä vapaakirkollisten ja lahkolaisten kanssa, jotka myös tahtovat valtion ja kirkon eroa, pitää meidän niin pian kuin mahdollista ryhtyä sensuuntaisiin toimenpiteisiin.

Voitto on varmaan oleva meidän, vaikka hallitus ja vanhoilliset, kirkko ja varakkaat, ovat meitä vastaan. Mutta ainoastaan kolmella ehdolla: että liittoomme liittyy paljon yhdistyksiä yli koko maan, että niihin liittyy paljon jäseniä ja että kaikki liiton jäsenet tekevät paljon työtä, tarmokasta työtä, sellaista työtä mitä viime aikoina on tehty suurten kansanvaltaisten uudistusten tai mullistusten saavuttamista varten.

Prometheus-liitto ei ole mikään puolueliitto. Siihen voivat liittyä kaikki kansalaiset, jotka hyväksyvät

119

sen ohjelman. Se ei ole mikään suvaitsematon tai ahdasmielinen seura, eikä se ole uskonnon vihollinen, vaan totuuden ystävä.

120